

tiske og konservative toppolitikere, der bestemt ikke har noget ønske om ekstra folkelig opstand, bevæger sig ind i den styrkemarkering, der finder sted gennem den illegale presse, fordi det er her, de afgørende åbne markeringer finder sted med hensyn til regeringsdannelse og regeringsprogram.

Nathaniel Hong har leveret en nyttig fremstilling, der giver os en veldokumenteret, samlet bred fremstilling af den illegale presse frem til august 1943. Vi har gennem undersøgelsen fået en sikker dokumentation af resultater, som dog i temmelig mange tilfælde allerede har været kendt fra detailanalyser, og vi har som det vigtigste resultat fået tal på den illegale presses udgivelser, dens udgivelsesfrekvens og politisk-organisatoriske tilhørsforhold i perioden frem til august 1943. Vi har derimod ikke, selvom Hong er tæt på at påstå det, fået en dokumentation af den illegale presses betydning for opinionsdannelsen under besættelsen.

Palle Roslyng-Jensen

HANS HÅGERDAL: Väst om Öst. Kinaforskning och Kinasyn under 1800- och 1900-talen. Lund, 1996.

Historievidenskaben, som vi bedriver den, har sit udspring i Europa, og dens teorier og metoder er udviklet i arbejdet med at forstå vores egen historie. De historikere, vi læner os op af og udvikler os ud fra, har i første række beskæftiget sig med deres eget samfunds fortid på deres eget sprog. I anden række med deres egen kulturkreds' oprindelse og da på et sprog, som samtidigt var stammen i deres eget. Historieskrivning udviklede sig til at blive en profession op igennem 1800-tallet, hvor det blev et fag med systematisk undervisning, fastlagte metoder, egne tidsskrifter og medfølgende afgrænsning i forhold til andre discipliner. I samme periode udvidedes kendskabet til resten af verden – andre og forskellige kulturkredse – igennem den koloniale ekspansion og dens medfølgende hær af diplomater, missionærer og videnskabsfolk, hvoraf nogle udviklede interesse for historie og sprog i de lande, de kom til. De sendte analyser og beskrivelser hjem, og også uddannede historikere begyndte at beskæftige sig med dette ikke-Europa med deres indlærte teorier og metoder. Nogle specialiserede sig i bestemte områder i verden, lærte deres sprog og satte sig ind i deres forhistorie, og begrebet område-specialist opstod, selvom denne betegnelse først kom rigtigt i brug efter Anden Verdenskrig.

Et område, som tidligt tiltrak sig opmærksomhed var den islamiske verden, som før den industrielle revolution i Europa opfattedes som en reel trussel imod det kristne Vesten. Orientalisme blev en samlet betegnelse for de historiske og filologiske studier af landene på det asiatiske kontinent, fra Istanbul i vest til Tokyo i øst. Orientalistikken blev et fag; man kunne blive uddannet orientalist og læse og skrive i orientalistiske tidsskrifter fra midten af 1800-tallet. Faget var naturligt nok i begyndelsen mere eller mindre tæt knyttet til koloniadministrationen. Forskerne kunne være ansat som embedsmænd eller rådgivere til deres hjemlige regeringer, eller missionærer under kolonimagts beskyttelse; i alle tilfælde gik vejen 'derud' gennem de økonomiske eller politiske kanaler, der var banet som en del af kolonihæredømmet. Som indenfor »moderfagene« – historie og filologi – skete en professionalisering, som blandt andet kom til at betyde, at forskerne med tiden blev mere uafhængige af statsmagten og opbyggede deres egne kontakter.

Spørgsmålet om forholdet mellem politisk/økonomisk magt på den ene side og den humanistiske/samfundsvidenskabelige forskning på den anden er centralt for de orientalistiske videnskaber og det blev stillet med stor klarhed i 1978 med udgivelsen af Edward Saids's bog: »Orientalism. Western conceptions of the Orient«. Said er litteraturhistoriker, halvt araber halvt amerikaner, og således personligt stærkt involveret i berøringsfladerne mellem to kulturer. Hans bog er et frontalt angreb på den etablerede orientalisme gennem tesen om, at vesterlændinges arbejde med orientalske forhold mere eller mindre udtalt bygger på en følelse af kulturel overlegenhed; i selve det forhold at man tiltager sig retten til at definere *den anden* ligger, ifølge Said, en magtudøvelse. Orientalisme dækker her således over et langt større felt end de akademiske studier af de fremmedes historie og sprog. Begrebet omfatter hele magtrelationen mellem de rige og de fattige lande; forholdet mellem nord og syd, som det så neutralt hedder i vore dage. Det er en samlet betegnelse for Vestens dominans over resten af verden gennem både militær erobring, kolonial administration og gennem det videnskabelige studium, der definerer Orienten som fundamentalt anderledes og som mindre værd end dens modpol, Occidenten. Said underbygger sin argumentation med meget forskelligartet kildemateriale, specielt skønlitteratur og rejseberetninger, og hans arbejde dækker hovedsageligt det arabiske sprogområde/den muslimske kulturkreds.

En svensk historiker, Hans Hägerdal, har med udgangspunkt i orientalisme-diskussionen, skrevet en ph.d.afhandling om udviklingen af sinologien, studiet af Kina. Afhandlingens formål er at undersøge, hvor-

vidt en orientalistisk holdning, i Said'sk forstand, kan spores blandt sinologerne, specielt om sammenhængen mellem fagets professionalisering og forekomsten af orientalistiske træk, forstået som udtryk for nedladdenhed eller foragt overfor sit studieobjekt.

Afhandlingen bygger på gennemgang af et stort kildemateriale og samtaler og interview med sinologer i Holland og USA. Som Hägerdal gør opmærksom på, mangler fagets historie endnu at blive skrevet, men afhandlingen samler mange vigtige oplysninger, som kan bidrage til at danne en helhed. Endvidere introducerer bogen centrale problemstillinger om forholdet mellem viden og magt, og betingelserne for at forstå andre kulturer end sin egen.

Sinologien som disciplin kan defineres på forskellig måde. Hägerdal vælger at bruge udtrykket om »studier i Kinas historia och civilisation, inte nödvändigtvis med språkligfilologisk grund« (s. 18), hvorved han fravælger ikke alene naturvidenskabelige, men også moderne samfundsvidenskabelige undersøgelser. Definitionen er diskutabel bl.a. på grund af den lille bisætning »inte nötvändigtvis....«, hvis han med sproglig-filologisk baggrund mener, om man kan kinesisk eller ej. Traditionelt går skillelinjen mellem en sinolog og en Kinaforsker på, om man er i stand til at bruge kilder på originalsproget. Hvis man overhovedet skal skelne mellem forskellige måder at studere et område på, forekommer det da også at være et centralt element. I Kina-miljøet er det en aldrig afsluttet diskussion, hvilken rolle sprogbeherskelsen spiller for fortolkning og forståelse af området. Historikere, sociologer og politologer uden kendskab til kinesisk er tilbøjelige til at mene, at der findes tilstrækkeligt med oversat kildemateriale til en fagligt forsvarlig analyse, mens sinologerne vil mene, at en meget vigtig dimension går tabt, hvis man ikke i det mindste er i stand til at tjekke oversættelserne. Det virker under alle omstændigheder fornuftigt at bruge sprogkriteriet som afgørende, hvad Hägerdal også næsten gør, når han kommer videre i teksten.

Et andet problem i hans definition er, at han udelukker samfundsvidenskabelige studier, altså begrænser sig til de traditionelle humanistiske fag. Her render han igen ind i en evigt tilbagevendende debat indenfor faget, hvor det er problematisk at hævde, at en historiker eller litterat kan være sinolog, mens en antropolog ikke kan! Indenfor studiet af det moderne kinesiske samfund ville en sådan påstand være direkte absurd, når man ser på hvem der leverer de mest seriøse og grundige undersøgelser. For Hägerdal bliver problemet ikke stort i praksis, fordi han beskæftiger sig med studier af det klassiske Kina, som i høj grad er

historikernes og sprogforskernes domæne. Retfærdigvis skal siges, at han selv i sin problemafgrænsning påpeger, at hans definition af sinologi gælder foreliggende undersøgelse, og altså ikke skal opfattes generelt.

Forfatteren har afgrænset sit materiale til videnskabelige artikler på engelsk, tysk og fransk, der behandler det ældre Kina. Dette defineres som tiden fra 221 fvt til 1911, følgende den gængse dynastiske periodisering. For at belyse udviklingen over tid udvælges materialet blandt artikler, der er publiceret i tre perioder, 1900-1910, 1935-45 og 1970-1980. Valget af netop disse perioder begrundes med, at de udgør distinkte stadier i sinologiens udvikling, samtidigt med at de globalt set har deres helt specielle politiske, sociale og kulturelle kendetegn, som gennemgås i et kapitel for sig.

Afhandlingen har to hovedafsnit: Første del (kap.3) undersøger udvalgte forskere og miljøer for at spore hovedlinjer i fagets udvikling, anden del (kap.4) består af en tekstanalyse af 144 artikler med henblik på at afdække orientalistiske træk. Disse to hovedafsnit kobles derefter sammen i et afsluttende kapitel for at undersøge skæringsfeltet mellem professionalisering og orientalisme. Kan der spores en tendens til, at orientalistiske træk aftager med en øget professionalisering, spørger forfatteren. Den usagte antagelse synes at være, at med en højere grad af videnskabelighed (=professionaliseringen) tenderer fordommene (=den orientalistiske nedladende holdning) imod at forsvinde. Denne sammenhæng diskuteres ikke – en metodisk svaghed, da man savner forfatterens argumentation for at gøre lige præcis dette til det centrale spørgsmål.

Hver af de to hovedbegreber defineres eller beskrives med fire punkter. Professionaliseringsprocessen sammenfattes i disciplindannelse; specialisering; metodeudvikling; graden af åbenhed overfor den akademiske omverden. De fire punkter synes i nogen grad at befinde sig på forskellige niveauer, hvad der forstyrrer overblikket. De tre første kunne betegne stadier i en udvikling over tid, som vel de fleste fag har gennemløbet, mens det sidste punkt ikke synes at høre naturligt hjemme i en tidsmæssig rækkefølge. Han gør selv rede for, at graden af åbenhed lige så godt kan blive større som mindre i løbet af processen, men placerer alligevel punktet som nummer fire i en række.

Orientalismebegrebet sammenfattes i følgende hovedpunkter: tendens til 'exotisme', forstået som fokus på det anderledes, mærkelige ved det studerede område; udtryk for en følelse af kulturel overlegenhed; træghed i videnskabelige institutioner og skoledannelser; 'orientalismens triumf', hvormed menes at den vestlige synsvinkel og metode overtages af kulturformidlerne i den pågældende orientalske kultur.

Igen synes punkterne ikke helt på niveau. De to første er vel det centrale i diskussionen, mens det tredje er et generelt træk indenfor alle fagområder, og det fjerde handler om overførsel af normer fra en kultur til en anden, hvad der er en noget anden problematik.

Denne megen opdeling i punkter er passende kinesisk, men letter ikke overblikket, og er medvirkende til fornemmelsen af, at dette er en afhandling, ikke en bog. Der arbejdes systematisk med de forskellige punkter og perioder. Punkt x i periode 1, 2 og 3, derefter punkt y i periode 1, 2 og 3. Sådan foregår arbejdet jo; der er visse krav der skal opfyldes, men præget af arbejdsjournal gør læsningen tung. Det havde været godt med en vis afstand til arbejdsprocessen, og så en kraftig bearbejdning. Der er rigeligt stof til det.

Hovedbegreberne fra indledningen – professionalisering og orientalisme – tages op et efter et i det konkluderende kapitel, som munder ud i både ja og måske-ikke-så-meget-alligevel som svar på det centrale spørgsmål. Undersøgelsen af de to begreber viser, ikke overraskende, at der er sket en kraftig professionalisering i den behandlede periode ud fra de opstillede kriterier. Hvad angår de orientalistiske træk er svaret ikke så entydigt. Behandlingen af Kina som primært eksotisk forsvinder gradvist, udtryk for racemæssig nedlæthed er ikke betydelig på noget tidspunkt, institutionel træghed bliver mindre og mindre udtalt, mens kinesisk overtagelse af vestlige attituder findes hele tiden side om side med en stærk forankring i egen lærdomstradition.

Konklusionen bliver i første omgang, at der kan findes orientalistiske træk selv i den professionelle sinologi, men 'det er ikke så slemt' (min tolkning af sætningen «..förefaller det som om sinologin trots allt i anmärkningsvärt hög utsträckning kunnat hålla rent i eget stall», s. 277). Alligevel er det muligt fem sider længere henne at svare alment ja til spørgsmålet om sinologien er »orientalistisk«!

Problemet er til dels, at orientalisme ikke betyder det samme på s. 277 og s. 282. Først betyder det en grundopfattelse af Orienten som noget 'andet', måske mindreværdigt. Bagefter betyder det fuldstændig objektivitet i historisk forskning. Sinologien er orientalistisk på s. 282 fordi det er et uopnåeligt ideal, at videnskabelig virksomhed er helt uafhængig af den fysiske omverden. Begrebet udvides til at være et generelt udsagn om forholdet mellem videnskabelig fremstilling og virkelighed.

Forvirringen skyldes nok, at det er lidt uhåndterlige størrelser af handlingen operer med. Et begreb som 'Orientalisme' har en tendens til at forsvinde, når man stirrer længe og hårdt på det. Styrken i bogen ligger således ikke i, om der svares ja eller nej til det stillede spørgsmål, men i karakteren af de spørgsmål, den rejser. Der ligger et stort og

grundigt arbejde bag, og sinologiens grundlæggende 'problem' berøres og diskuteres ud fra mange forskellige vinkler. Efter min mening er det væsentlige spørgsmål ikke om Saida's tese er nyttig i en historiografisk diskussion af Kinaforskningen – det mener jeg iøvrigt også afhandlingen viser – men om der skal anvendes en bestemt metode, synsvinkel, teori, diskurs eller hvad man vil, på studiet af den konfucianske kulturkreds, som er anderledes end hvad der kan bruges til den islamiske verden, Afrika eller Europa. Kan man studere de andre på samme måde som man studerer sig selv? Det nærværende afsnit om metodeudvikling giver desværre ikke noget svar, idet den sinologiske metode ikke konkretiseres. Efter min erfaring findes en sådan metode ikke. Sinologerne må, med deres sprogkundskaber som redskab, gå til de andre videnskaber og låne kildekritikken, interviewteknikken, opstilling af nationalbudgettet, hermeneutikken, litteraturanalysen, mmm.

Det er muligvis en lignende betragtning, der ligger bag det indledende spørgsmål i Slutordet, om der bør findes sinologer? En oplagt kommentar er, at det gør der jo rent faktisk, men bestræbelsen på at beskytte biodiversiteten gælder måske ikke for humaniora. Bør der findes giraffer, kunne man vel med samme ret spørge. Det rigtigt store problem kommer, hvis svaret nu viser sig at være et nej. I så fald vil det nok være mest humant at lade dem uddø af sig selv.

Hatla Thelle